

ԳՐԱԿԱՆ

ԵՐԲ ՊԶՏԻԿ ԵՆ

ՆԱՐԵԿԸ

(Շար. Սիսե 1935, 1-2 20 էջ)

.

Երբ կը դառնայ ետ, չի կրնար նայիլ: Արցունքը իր բիւրեղին մէջ հիւսեր է անոր բիրտը, այնքան նոր, այնքան աղուոր, որ մատ կ'երկարեմ, առանց գիտնալու, «խմելու համար այդ աշուկները» ինչպէս կ'ըսեն մեր գեղին հին երգերը, — Անուշ աշուկներ, ձիւնի մէջ ինկած գոյն գոյն կայակներ . . . :

Հրամայական՝

— Պիտի չի լաս:

Ու չի կայ մէկը որ հարցնէ ինչի

— Դուռն ինչո՞ւ կուլաս:

Վանդի թաց է թարթիչը իմ ալ բիրտուս վրան:

Մամա՛ս: Ուժով: Անարեկ: Վնասկան: Աչքերը չորս բացած: Թեւերն երկարուն: Տպաւորի՛լ՝ սա մուտքը, այնքան, որ կը ստախք:

Մաննան կը փաթթուի անոր ձեռքերուն:

Մայրս չի տեսներ:

Ու հակառակ անոր որ քոյիկն եմ, անունս կուտայ, հեռուէն կանչողի, խաղէն կանչողի երկարուն շնչողով

— Ակորի՛կ . . . :

— Համէ՛, մամա:

Վախով ու բարի:

— Հանէ՛ նարեկը:

— Ո՛ւրկէ՛:

— Մարեւն:

Մեր խաղերուն մէջ մտցեր եմ ծրարը, «Վերսաղիմու՛» գրիչէ մը կոտրած կոթ մը, որ ունի սակայն նշանաւոր ճնճուղի աչքը. ոսկորին թաղւած: Ներսը՝ Յիսուս մանուկ մը, մտքերին զըրուած, ձեռքերը լեցուն ու միշտ խնդացող: Մուսկեր եմ նարեկը, իր պատկերով: Մամաս գիտէ սակայն այսօրէքին հալով:

Տղարբերը միշտ գերեզմանին հետ կը չփոթուի բոլոր մայրերուն մտքին:

Կը յիշեմ, սա պալատ գալէն առաջ, ինքնիրեն մուտուքը.

— Զմոռնա՛ք նարեկը. ինչ կ'ըլլայ, ինչ լըլլար . . .

.

Բոլորէ գործ է քակել կապոցը, որ մեր խըրհիթը սա տգեղութեամբ կը տնկէ առջիս, գիս կամպոզիւնէ: Կը գտնեմ նարեկը, իր մտաքս ծածկոցին մէջ, նոր հարսի մը նուէրը այդ քաջ

մատենին, ինչպէս կնքած է դայն մեր թաղին ձեռք, Ակողա տէտէն: Մամիկոն Վարդանէն ալ քաջ: Որով դիտուած, ես ափի բերան եմ թողեր իմ ընկերները, ինչեւով քարայրներու խորը. հիմեռն հարսնիքին տոնն, ինչպէս կը կարծենք, մեր քարերուն աղմուկէն որոնք անոնց անտես թմրակները կը ձեռնեն: Գիշերը կիսուն գերեզման երթալ: Տանկի գերեզմանները ճեղքել ու անցնիլ . . . : Աստիք ու տակաւին ինչեր, գործը՝ «գիւտահալած» մատենին: Այո՛, Ու բարի է ան, քաջ մեր մատենաւ: Մեր թաղին ու գեղին ալ կիսուն ամենահաս բոխիչը, մրի, զօրաւոր: Հոգեառն իսկ կը քաշուի անկէ, երբ թափառի մատղշուկ հոգիներուն շուրջը ու պարագ ձեռքով դուրս կ'ելլէ տունէն: Որ . . . ամենէն քիչը, տղածգանները ետ կ'առնէ բռնի զեւերուն ցանցէն: Որուն կաշի կողքին վրայ մահէն դարձողներ արցունք ու համբուր, օրհնութեան ուխտեր ըրեր են այնքան անգամներ: Ան տունին մէջ ամպար մը ցորենի: Կառող մը ձիթապտուղ: Հաղարնոց դուր մը ելլ . . . : Ու չեմ հարցուցեր թէ ամենուն հասնող այդ բարի գիրքը ինչու քուն է միշտ, երբ մենք, մամաս էն առաջ, տունով կ'արտատուինք:

Աչքերը խոշոր, դէմքէն զգի գեղին, մատենէն դողողը, Մաննան կը զննէ խորտուրտ աւհոր որ անոր կողքերուն եզրէն ներս կը փորուի: Չեռք չի երկապը:

Սպասունի մը, ան ալ մեր գեղէն: Սուբր, չկարգուկ աղչիկ, մազերը ճերմակ: Որ կը մտնէ ներս, ձեռքերը ծռնկին ձեռքեւով ու լալով

— Զոռնամ արեւուն . . . կտրտին պըտը . . .

— Ի՞նչը . . .

Մաննան է, լեղապատառ:

— Պէպէ՛ք:

— Պէպէ՛ք:

Կը ցատկէ թիզ մը վեր, գրեթէ խենդ: Ինչո՞ւ խեղ չընեն հարցնելու՝ երբ են բերքը որ . . . : Կը նայիմ հոգարտ իր անգիտութեան:

Դուրս կառքեր, կառքեր: Մանգոյններուն՝ քայլեր, կարճն ալ, հասակոքն ալ: Անհատներն ու սե՛ն: Չային ալ գոյն ունի երեքնի, իտրեքեք լիչ մը: Չեք միաքին բերէք տաղնապի ժամեր երբ սպասուում կը դուռնաւորէ ձեռ շնա՞ծ օդն իսկ: Այն տոնն հաւատաք պիտի սա սէ ձայներուն որոնք ոտք ոտք կը կոխկուտեն մեր խեղճ սրտերը:

Դեղի հաստ հոտ մը, մտքին մէջ կապուած քոյրերային, երբ խառն ի խառն մէկ տունէն քանի մը մտնող հաղին մէջ գիղելէ ետքը շիշ շիշ բան կը թափէին վրանին . . . : Դեղի այդ հոտը, որ կը բուսնի, անդիմադրելի մահուան կարապետ . . . : Որուն յարմարցուցեր եմ ոտանաւորի մը տողը

«Տուե՛ք փղոցեռն ամենե՛ն վարպետ» .

չարափոխելով ձիթառնակին երգը ուր անիկա «կարապետն է գարնան» ու «ամենէն վարպետը բոյն շինողներուն» . . . :

.

— Ետու, տղաս:

Մայրս է: Ինչ սրտհամուս կայ իր ձայնին ներքը:

Ու գուռներ, որոնք կը բացուին, կը գոցուին, վարը, վերը, ամեն տեղ։

Հախառակ սրտին դարկին, ես բանամ պիտի, ամեն անգամուան նման, մաստանին կողքը, նախելու հեղ մը, առջին «պարկին»-ին — մեծ ծառ մը. որուն գագաթը — պարոյը կը կրտսուի ամբողջուն ծոցը, աստեղ գզուած խառ բամպակ, ու գալար գալար, Աստուծոյ գահին։ Որուն արմատներէն մէկը իջեր է, խորունկ դէպի մեծ լուբիա մը. սիւրտը՝ Աղամին, պատկերին վրայ այլշափ միայն գոյ։ Չորս չորս վարդապետ, բուսի վեղարներով. աջէն ու ձախէն, «Հաւատամք» կեցած։ . . . Ու Աստուած պապան։ Փոփկիկ Որդին։ Աստեղ գզուաներուն ճիւղ մէջտեղէն Ալաւնին։ Ճերմակ կտուցէն սակի խորձեր որայ որայ վառելով դէպի դէմքերը աղօթողներուն։

Ինչ հպարտութեամբ բռներ եմ պատկերը առնը նայուածքին։ Ատեն ըլլար, ես խօսէի անոր սա ամբողջ մասին որոնք աղգականէ աւելի, գեղին տէրտէրներէն աւելի ծանօթ են ինծի։ Որոնց անուն, պատմութիւն, ուժ, հրաշք, կուս եմ հարկեր վարը Մերոցէն . . .

— Տղա, աստեղ չէ. չուտ։

Մայրս է, հարիւր անգամ մօտիկ ըրած հրաշքները այդ վարդապետներուն։

Կը քաշէ թիւէս։

Դուրս։

Ետեւս՝ Մաննան։

Ոչ ոք, որ կեցէ՛ղ զինքը։

Սաղարկներուն, մեծ մեծ մարդեր, էֆէնտի, պէյ, դուք աւելցուցէ՛ք փաշան։ Սուտ չեն բոյր, քանի որ քաղքէին երկնորդ հարուստն է, հայերուն մէջէն։ Սարկիներ, կապ մատներով, իրարու հիւսուած։ Ուրիշներ՝ քիթ չոյցելով։ Հազարով։ Ծուռ նաւելով։ Բոլորի դէմքին մահուան չլարչը։ Տղաքերի սննդակէն՝ անաւոր ճիւղը, սիրտը կարտօղ, մէկ կտոր ու հաստ։ Ըսես չունենար սկիզբ ու չունենար վերջ։

Կտրիճ, մեր խումբը։ Մայրս առջիկէն։

Ինչո՞ւ կը բացուին երբ կը մօտենանք։

Ո՜հ սենեակի սեմին։

Սա քաղքէն տաւոր դայիակէն աւելի տղաքեր տեսած քաղաքի մաս կը պօսաղ ուժգին

— Կեցէ՛ք, Աստուածնիւր սիրէք։

Մէջիկն կը զոյգամ, յիշելով սպասուհին «կըտորին»ը։

Հրամա՞ն։

— Ինչո՞ւ չէ։ Կան պահեր երբ մեր ուխտը մեղ հարկելով կը բաղմամբարտէ։

Մարդիկ, աղգականներ կ'ընկերկին։

Ու լուռութիւն։

— «Նարեկին չուքը», կը մտածեմ բարձրաձայն։

— «Աղին կծկեց», կը շարունակեմ, ակնարկելու հետքով սաղապիւնին որ չօր մատանին հտոր կը ճանչնայ։

Միւս կողմէն, բաղմութիւն։ Ձեռ կը խնայեմ հարուստի առաքատը։ Բայց խօսելու եմ պայուսակներէ։ Ի՛նչ ընտիր կաշի։ Ոսկի կղզանքով։ Ըլլային ինծի։ Մէկը միս մինակ՝ Նարեկին։

Ուրիշներ՝ տետրակներուս։ Սաղմոսին։ Նոր առաւելած Մարկինի լեզուին։ Ուրիշ մըն ալ գեղի առէք պողպատ «Դպրոսին»-ին որմէ գզացած սարսափ նորոգուել կ'սկսի. քանի որ Ծնունդէն վերջը գեղ երթանք պիտի։ Անաւոր քաղքին։ Ձմեռը գեղին... Այսպէս են անցեր իմ մանկութիւնը, առաջինն ու երկրորդը. . . . Դեղի սըրւակներ։ Ու մկրատի նմանող փայլուն շիշեր — երկաթ — ու Նոյն գիծով՝ Մանուշեց հարսը, հեռուի մեր գեղէն, որուն փորէն մանուկը առին կտոր ու կտոր։ Ու կը զոյգամ, տեսիլքէն խուժուած։ Օրը՝ նոյն։ Երկուշաբթի. առտու։ Որուն ետինքին մայրն ալ թաղեցինք։

— Կարգալ պըտը. . .

Մամա՛ս։ Անաթիլ։ Ուժով։ Վճռական։

Ծիծառի։ Բարեկութիւն։ Սատա։

— Աս ինչնի է։

— Գիւղացի։

— Յիմա։

— Ապու։

— Հանեցէ՛ք զուս։

Իբր թէ իրեն չըլլային սա բոլորը. մամաս, միշտ Վճռական, տիրական։

— Կարգալ պըտը։

Զեռոյ, զսպիւռ անկարող վախն ու վայրոյթը

— Կտորտին ձեր ատ ձեռքեր։ Աստուծոյ խրուսի վրայ։

Աւելի բարձր

— Դուք Աստուած չունի՞ք։

Ու, նոյն բողբոյս. մահիճէն, ձեռքը որ կը բարձրանայ ու կը զոյգալ դէպի աջ։ Հրամա՛ն։ Հիւանդին հայեացքը քաղքը է իմ վրայ ու իմ մօր վրայ։

— Կարգա՛.

Մաննան է, մօրմէն առնելով անոր աչքերը։ Բայց մայրանք քան թէ հրաման։

Մայրը, ու լուսէ անոր ծեռքը որ կը գծէ իր պատգամը։ Ինչպէս կը զոյգամ հիւանդին չափով սա ողջին հաշւոյն որ չունը խառնած գրեթէ չունչիս, աչքերը խոշոր, սիրտը չըթններուն, հոգին երկարած հզօր մատանին «առողջութիւն» կը մուրայ։ Ինծի պէս մեծ բօթիչներն ալ կ'աղաղուն պատկերէն։

— Կարգա՛։ Հիւանդն է. երկու օր կ'ընէ. առաջին անգամ առանց նիղակի իր լուռն առնելով։

— Հէյ զօրքիդ մեռնիմ, հէյ սուրբ վարդապետ։ Կը գուշակէ՛ք ով էք բուրդ։ Ու Նարեկով աղատուած տղաքաններուն ամբողջ օրհնութեամբը, երախտագէտ յուզումովը զոյգալէն

— Յոյց տուր ուժդ հեղ մը սա անհաւատներուն, հէյ մեծ վարդապետ։

Կ'ըսէ ու աչքերը չօրս բացած, թիւերն երկարուն նշանը կուտայ ինծի ծանօթ տեղին որ հիւանդին գլխուն կողմն է միշտ։

Անցան անարին, մօմ մը հսկելով։ Մինչ կուշտիս, մօմ մը իր ձեռքին, աշխիւր։

Բացած եմ էլը։ Խոց խոց։ Մոմի պողպատը։ Այրուցէ։ Արեւի՛ք չոր սուր։ Համբոյններու պղնձոր հեղք վրան պահած։ Ու զեղին գեղի՛ն, այն-

քան որ աղէկան գլխէն ցաթած կը կարծեմ: Անոր մազերուն առ ոսկի շուրը, որուն մէջ կը լողան տողերը եւ կը թռին գերերը:

Կը կարգամ: Գաջ ընթերցող մը, քանի որ լման ձեռք գեղի պարտքին մէջ ուրիշ բան չունինք բացի կարգալէն:

Կարգալ: Ինչ քիչ է բառը, հոս: Աւելի չի տակը՝ սիրտս է որ կը պարպուի սա երկաթ գիրերուն մէջէն որոնք երբեմն միայն կը փոխուին զուրկէն զգացումի մը: Ինչ փոյթ թէ տողերուն իմաստը ամբողջ չի հասնիր ինծի: Հերիք է որ ընաղողով գիտեմ անոնց ըսածը: Հերիք է որ ինծի ձեռնօք բռնոր կը զատուին էջէն ու կ'առնեն իմ յուզումիս, հաւատքիս, հայցումածքիս ամբողջ կարգը իրենց վրայ: Ամէն Սրբուհի, Տիրամայրի, Տէր ողորմեալ բառին հետ տաք երկաթ կ'անցնի կուրծքիս ճամբաներէն, դէպ աղիքներս ու գալար գալար կը պրկէ զանոնք, քէմանչէն լարող անտես մատին պէս: Ու ցաւ ու ջրտինք: Ու ամէն ճշմարիտ բերանս տարը հեղ աւելի ուժգին կը կանչէ օգնութիւնը վերականգնին: Յետոյ, պահին ամբողջ խորքը, մատուան ու կեանքին սա հանելուկը, գուծին ու վիշտին, ուրախութեան ու լացին սա փայլակումը: Որոնք կը լայնանան, կը հասունանան, կը լուսաւորեն մահիճը, սենեակը որ կը բացուի, կը բացուի: Կարծես մէկը վեր կ'առնէ անոր պատմութիւն սազայելին վարմերը: Արձազուտը ճամբու խորունկ զգացում մը: Ու հանգիստ: Մինչ մահիճին վրայ գողտուկ նայումածքս կը գտնէ լուսի պէս աղուոր այդ մարմինը, որ կուլայ, կը քրտնի:

Ու հիւանդին շուշուր որ գոյն կը ստանայ: Ու անոր դէմքը որ կը զառնայ մարմնեղէն շէնքին:

Ու շատ, շատ մեծ հիշ մը:

— Տէր ողորմեա, Տէր ողորմեա, Տէր ողորմեա . . .

— Ղա, զա . . .

Խղզուկ, սա արձապանգը: Ուրկէ՞:

Մայրս է, թեւէս պինդ բռնած, քաշելով միւս ուղի միտաւոր աղէկը դէպի դուրս: Դո՛ւր՝ որ կը զոցուր մեր կոնակին: Մինչ մեզ շրջապատողները կը պոռան, իրարու աչք լուսելով:

— Պէպէ՛քը:

— Պէպէ՛քը:

Ըսող ըսողի:

Հոն ըլլայիք, նայիլու համար, իմ ալ նայումածքիս:

Անուծիկ զարկած քայլ իմ Նարեկը կը շարժեմ զարվար, սանդուխները մեր գեղի սալաբներուն փոխուած կարծելով: Ետեւս, Մաննան:

Մեր անցքին

— Տէր ողորմեա, Տէր ողորմեա . . .

Կը ձայնեն վախով սպառնաւորներ, ու աղ-
գականներ:

— Տէր ողորմեա՝

Արգարս ու մեղաւորը:

* * *

Կաղանդ:

— Հարսնիք:

Մենք անհամբեր ենք, զուք կը զգաք, ինչէ:

Մաննան, ոտքերը գետնին զարնելով: Կար-
կուտի պէս արցունք թափելով: Սիրտ պատուել
չափ ուժով ուզելով:

— Պէպէ՛քը

Որուն ձայնը կայ բայց ինքը չի կայ:

. . .

Իրիկուան մօտիկ մամա կը յաշողի զոները
բանալ:

Ան ինչ սենեակ է. Տէ՛ր:

Բայց պէպէ՛ք է կարճ կապել:

— Հարուստին ոսկին, աղքատին կզակը ըսե-
րն, մոռնալով՝ աչքը:

Ձորս ձեռքերու մէջ չորս պայուսակներ հա-
զիւ կը կրեն ինչ որ կը տանենք պէպէ՛քին:

. . . Ան ամուր է բռնած ճոճոնները, բոմբու-
լիկ բուրդէ կօշիկներ որոնք անցնէ պիտի անոր
տոտիկներուն: Ձէ՛ որ զուրք Ձիւն է պառկեր:

Գրեթէ կը նուազի յուզումէն երբ ամասս,
հակառակ դայեակին խիտ հրահանգին, կը վերցնէ
շղթա մը ծարբեր մը վրայէն:

. . . Ան է, մեր պէպէ՛քը, այնպէս, ինչպէս
չինքցինք առտուն, վարք: Քո՛ւն: Ո՛ւր աշուկ-
ները որոնց փոսիկները հազիւ կ'երևին երեսին
վրայ, թաղուած անոր միտերուն տաքուկ ձիւնին
մէջ:

Կը համբուրէ դայն, շատ կամացէն, չըթնե-
րուն ծայրով: Ու ես կը ցաւիմ, իմ միտս շատ
խորունկներէն, առանց պատճառի: Նոյն ատեն
պաղած է նայումածքս անոր երեսին ուր տեսակ
մը կարմիր հով կուգայ ու կ'անցնի: Ի՛նչ կը նը-
մանին իրարու երկու դէմքերը: Նո՞յնն է ատոնց
ու մեր, Աղքատներու Առտումը:

Ձեմ կրնար մամայիս մօտենալ ոչ ալ այդքան
անուշիկ պէպէ՛քին: Ձի փախիւր աչքէս անոր
նայումածքը որ պղտիկէն ինծի կը դառնայ: Հը-
րաւէ՛ր: Ո՞վ գիտէ: Ո՞վ մէկ բառ:

Յետոյ կ'ուղէ կամացուկ, երգ մը մեր գեղին
տրտում օրերգներէն, որոնց առաջին կտաւը
չի կրնար մոռնալ, մօրմէս երգումած, որ անոր
ալ ծնունդը կը յիշէ. տանն աշխատաւորը:

— Հիւանդը ըսէ է . . .

Ու, կամացուկ միշտ, մեզ կը հանէ դուրս,
աթոռներու վրայ պարպելով բեռը մեր պայու-
սակներուն ու պատուիրելով:

— Սպասեցէ՛ք:

Յետոյ, քիչ մը մտածկոտ:

— Ձըլլայ ընանաք:

* * *

Գիշեր:

Մաննային սենեակը: Ահագին ծառ մը որ ա-
ռատաղը կը հրէ կարծես: Վրան, օձին լեղին է
պակաս:

Սեղան: Մեր թաղին բանակ մը տղաքը կըը-
տացնելու բաւող:

Կարճ՝ ամէն ինչ, որ կ'անցնի ձեր մտքէն, բացի սա մէկը.

— Ոսկի օրան:

Իրական օրան:

Ուրիշ ան կը հանէ հերուան պուպրիկը, ան ալ տարօրէնակ աղչիկ. այնպէս անուշիկ որ պատահաւք հուստայ:

Կը նայիմ անոր բարակ, Թուրքի ճեղ մատներուն որոնք խոտիւղուը կը քրքրեն: Կը զպի օրնի կամարին, զայն հանգուցող բոժոժներուն ու ոսկի խալին որ հակատը կը զամուռ օրանի ոտքին: Գրեթէ խանձարուր: Ու այդ ամէնը այնքան բնական, այնքան վայելուչ: Տէ՛ր, այսքան կանոնաւոր:

... Դուռն է, կը բացուի:

Մամա, Մոցին, դուք գտաք հարկաւ: Բերա՜ծը սակաւն գիրկ մը ժանեակ է դոր ոսկիները կ'աւարդապարզեն: Որ հով է քալող առանց թափելու:

Ինչ վաճառք գէպի ան:

Ինչ քնքշութեամբ, ու ինչ յուզումով, հիշող նոր հարսի պէս, Մաննան կ'առնէ զայն ու դողահար, արտասուագին կը դնէ օրանին:

... Բացած՝ մէկ թիւը շղարշին:

Առատաղէն, ծառէն կրակ կը թափի որմէ բոց առած անիւն կը Թուր քնացող այդ տղան: Թարթիշներուն սև սլաքները ոսկի լուրի մէջ:

Ու մայրս կ'երգէ, երկու տուն, շատ տխուր զով մը: Ո՛վ գիտէ ինչեր է կ'անցնին անոր հոգիէն: Ու յանկարծ կը բուռնի իմ աչքին հացին տալա՛ք, ուր պառկեր եմ ես, առաջին քունը առնելու, ես աչխարէին: Որան իսկ չուզէր իմին խեղճ մամա, զիս զետեղելու: Այսպէս կը պատմէր ան: ... Երկուցով կուլանք: Ու ես վստահ եմ որ անոր գանկին տակ անսոսաւոր լի այդ պատկերն էր որ կ'ենէր ոտքի: ...

— Անա՛նը:

— Մեզայ. Նարեկ:

— Կա՛յ այդպէս անուն:

— Շա՛տ:

Կը յիշէք գիրքը որ ծառի բունին կը զրաւէ ամենին շքեղ յարգանքը: Ձորս չորս մոմերը կը պատեն անոր կողմեր, քիչիկ մը հեռուէն: Ու առջին կաթնայ մը աղանդեր:

Մայրս կ'առնէ զայն իր գահէն ու կը տեղաւորէ պէպէտէն բարձին:

... ..

Թեոօ՛յ:

Բայց ինչ գիտնամ ես:

Իմ օրերուն ամէն մէկին մէջ այսպէս խոցեր ու անդին եմ հիւսուած, տաշտի առաջին քունէն սկսած:

Շարժի մը շանցած մենք գեղ կը դառնանք: Քաղքի աշխատանքը վերջ է գտած մինչև նոր բերքը խոզակին:

Ու թիւղին լակոտները գլուխ հաւաքած, աւերակ փուռի մը կամարին ներքեւ, եւ կը պատմեմ անվարտի ու ափ ի բերան իմ ընկերներուն քաղաքը, անոր հարուստները, անոր աշխիւները ու դժուար եկող պէպէտները:

Ձիւն: Յիմարը, թող կատպի իր ուզածին չափ:

Ես կը խօսի՛մ. . . .

Ու իմ ընկերները գլուխ կը կտրեն, հոն տեղ մը տալու, ոսկի օրօրան ու ծառ ծառ չէրէզ շաւկովը կրող սա խև կաղանդին որ ափ մը շամիլը կամ ծալ մը պատտեղն իսկ շատ կը տեսնէ իրենց անկաւում փորին: Ու կը զարմանան թէ ինչու պէպէտները այդ քաղաքներէն՝ կաղանդին կրունակը ելած վար աշխարհ կուգան, տակն ու վրայ ընելով պալատները: Մինչ իրենց պղտիկ աղբարիներն ու ճշուրտանքը շատ շատ խալկին մը տաք ջուր կը նստին սա գեղի տուններուն:

* * *

Քառուռն տարի անցեր է սա իմ պատմածն: Սխալ չեմ ըներ երբ տարիները փոխած ես դարի: Այնքան խորունկ գրուեցան օրերը իմ կրուկներուն ամէն մէկ ներպղին:

Հիմա՞.

— Կը փնտռեմ. . . .

Ով գիտէ որ քարի տակ իր հոգին տուաւ ոսկիէ, ձիւնէ շինուած այդ աղջիկը որ տանէն քիչ մը վեր, պէպէք համարեց, ու իր պէպէքը ուրիշին ծախեց, տարագրութեան ճամբաներուն, ինծի այդպէս կուգայ, չհաջրեւելու համար ման անոր ճակտէն:

Ով գիտէ որ քարի տակ կտոր կտոր բլրին Նարեկն էր, ինչպէս ինծի հասած է սպանդին լուրը. ջերմութիւնը քաղաքին ետին, երբ երկու հարիւր երիտասարդ իւն թիւ կապած կտրել տուին փայտահատներուն:

Իմ Նարե՛կը:

Թշնամին ան ալ կրակի տուաւ:

Թ. ՕՇԱԿԱՆ

Վ. Ն. Բ.

ԽՈՐՀԱՌԻՐ ԵՒ ԽՈՍԻՐ

Ուսուցիչ օրուան երիտասարդութիւնն է. անկէ ինչ աւելի քարմ՝ աւելի ծիծաղկո՛ս՝ աւելի դիւրին է հոն. ինքզինքին աւելի զօրաւոր՝ աւելի տրամադիր կ'ըզգանք այն միջոցին. մեր կարողութիւնները ա՛յդ աւելի մերկին են: Պիտի չի կարճել այդ ժամանակը, ուշ ելնելով, կամ անստժան զբաղումներով եւ դասարկ խոսակցութիւններով. կենսիկն իսկանիւթն է ան. ընդհակառակն, իրիկունը օրուան ծերութիւնն է:

*

Մարդը կը մեծո՛ք. ու մեծումը, որ աղքիւրն է այնքան անքննաւոր, աղքիւրն է նաեւ զապախարական ուրախութիւններու եւ արտասովոր հայեցողութիւններու: